

Kvindestudier. Seks bidrag ved: *Elsa Cederborg, Drude Dahlerup, Susanne Fabricius, Lone Fatum, Nynne Koch og Alice Theilgaard*. 208 s. kr. 54,75. Kbh., Fremad, 1977.
 Kvindestudier 2. Redigeret af *Nynne Koch*. 197 s. kr. 59,75. Kbh., Fremad, 1978.

Disse to bind, som kan forventes efterfulgt af endnu to, udspringer af en serie forelæsninger holdt på Folkeuniversitetet under emnet: feminologi, ledet af Nynne Koch, der ogsaa har redigeret bøgerne og bidraget med artikler om feminologisk idehistorie. Nynne Koch siger selv i sit forord til bd. 1, at feminologi er et nyt tværfagligt forskningsområde og definerer det som »kvindeforskning, d.v.s. forskning om kvinder, om kvindeorienterede samfund, kvindeorienterede samfundsroller og kvindeorienterede synspunkter og anskuelser, set i forhold til mandorienterede.« (bd. 1, s. 7). Bortset fra, at jeg ikke bryder mig om ordet feminologi rent sprogligt, er der et aspekt i anvendelsen af en saadan betegnelse, som kan gøre den betænkelig nl. at den giver indtryk af, at der eksisterer en saadan tværfaglig kvindeforskning og at den er ikke blot tværfaglig, men ogsaa tvær(kvinde)politisk. Nynne Koch bringer selv i sin artikel i bd. 1 en oversigt over den nyere kvindebevægelse; med udgangspunkt i USA opdeler hun den i en reformistisk/borgerlig, (Betty Friedan), en marxistisk, som rummer opgøret med den traditionelle marxismes placering af kvindespørgsmaal (Juliet Mitchel) og en radikal feministisk (Shulamith Firestone). Her er Nynne Koch selv inde paa at de forskellige holdninger i kvindebevægelsen kan være uforenelige i praksis; det er de faktisk ogsaa i forskningen. Jeg finder, at betegnelsen feminologi dækker over modsætninger i grundholdning og metode, som indirekte kommer frem i de forskellige bidrag, men som det havde været bedre at gøre bevidst. Jeg ved, at det er gjort ud fra en ide om, at det er aabent og rigtigt at forskellige arbejdsomraader, metoder og indfaldsvinkler staar ved siden af hinanden. Jeg for min part kan ikke se det frugtbare i den blotte modsigelse og talen forbi hinanden, saa jeg har hæftet mig ved det, jeg kan finde mening og sammenhæng i. Og det er der sandelig meget af!

Nogle af de bedste bidrag har ogsaa taget hensyn til behovet for at faa kvindeforskningen defineret og placeret inden for de forskellige fag. Nanna Damsholt skriver i indledningen til sin artikel: En studie i Valdemarstidens kvindesyn:

»Naar jeg definerer mit arbejde som kvindehistorie, er det fordi jeg tager udgangspunkt i den erkendelse, at kvinder som gruppe har en fælles fortid, der adskiller sig fra mændenes, og at det derfor er relevant at arbejde med de aarsager og følger, som kønsskellet har haft. Dette betyder ikke, at jeg ser bort fra, at kvindens stilling har været forskellig alt efter hendes placering i samfundets øvrige inddelinger, klasse, race, etc., men en erkendelse af, at den undertrykkelse af kvinden, som har fundet sted, uanset dens forskellige udtryk, ogsaa har et fælles aspekt, nemlig en »almen« holdning til kvindeskønnet som en samlet gruppe. Denne holdning har de magtthavende til enhver tid – bevidst eller ubevidst – forsøgt at understrege netop som almen, naturlig, gudgiven, eller hvad man ellers kan forestille sig for at legitimere den. Det er slaende, hvor mange fællestræk der er i den nuværende almindelige holdning til kvinden som kønsvæsen og i den fortidige, her den middelalderlige, et forhold der tvinger til at undersøge den eventuelle kontinuitet, klarlægge hvem eller hvad der skabte og fortsat skaber denne holdning, der maa ses som et symptom paa dybere liggende forhold.«

og lidt længere fremme hedder det:

»Dels har kvindebevægelsen skabt interesse for emnet, dels er socialhistorien i vækst, og denne disciplin kan faa kvinderne til at træde stærkere frem end hidtil« (Bd. 2, s. 117-118).

Her er angivet de væsentligste faktorer i arbejdet med kvindehistorie, den udvidede interesse for andet end politisk historie og dertil den nyere kvindebevægelse, et engagement, der kan siges at tilføre energi, men ogsaa det egentlig nye, nl. at kvindehistorie ikke blot er supplement til, udfyldning af bare pletter i, den hidtidige historieskrivning, men en ny synsvinkel, kvindernes, og en ny vurdering, kvindernes.

Susanne Fabricius indleder sin artikel: »Kvindefrigørelsens dilemma. Om modsigelser i den borgerlige kvindebevidsthed« med en kort redegørelse for den seneste udvikling inden for sit fag, litteraturvidenskab, en udvikling der er udtrykt i at faget nu kaldes tekst- og bevidsthedshistorie med en tilsvarende ændring i genstandsområdet. Det nye fagindhold inddrager mere end den traditionelle (mandsdominerede) »finkultur«, men »nissens« var ved at flytte med; tekst- og bevidsthedshistorikerne var (er) ved at »glemme« kvinderne i de forskellige klasser og lag, men denne forglemmelse er ikke automatisk indbygget i bevidsthedshistorien som i litteraturhistorien og er i modstrid med dens teoretiske grundlag« (bd. 1, s. 121). Susanne Fabricius nævner de vanskeligheder, som er forbundet med en indpasning af kvinder i en marxistisk funderet bevidsthedshistorie, nl. spørgsmaalet om kvinders placering i samfundstotaliteten. »Men der er i hvert fald blandt de folk, der beskæftiger sig med »kvindeforskning« inden for humaniora paa universiteterne, enighed om, at det ikke lader sig gøre at betragte kvinderne som én stor sammenhængende gruppe med fælles udvikling og interesser, saadan som det bliver gjort i begrebet kvinden, der i sig selv er et produkt af det borgerlige mandssamfunds »diskrimination« (bd. 1, s. 121).

Susanne Fabricius gør i det hele taget grundigt rede for sin metode, og hun demonstrerer den, efter mit skøn ret overbevisende, paa sit emne: Olga Eggers forfatterskab, især det foruroligende spørgsmål om, hvorledes det kan gaa til »at et menneske, der i 1931-32 skriver bøger for prævention og abort (»Erotik«) og mod racisme (»Ene Hvid gennem Liberias Urskove«), i 38 har annekteret hele den nazistiske ideologi med alt, hvad den indebærer af kvindeundertrykkelse og racisme?« (bd. 1, s. 141).

Susanne Fabricius' redegørelse er mere nuanceret end det er muligt at vise i et kort referat; et udgangspunkt er en afhandling af Anette Leppert-Fögen som viser at aktive nazister især kom fra de udstødte, de klasse- og kasteløse. Og »Udover Olga Eggers' position som barn af en deklasseret overklasse og som aldrende forfatter med afsætningsvanskeligheder er der træk i hendes situation som kvinde, der har bidraget til følelsen af deroute og haabløshed. . . . Følelsen af at være kasseret, som rammer mange mennesker i den alder, hvor de ikke længere kan leve op til produktivitetskravene i det kapitalistiske samfund, havde for kvinderne en dobbelt brod. De blev ikke blot udkonkurreret som arbejdskraft, men ogsaa som mennesker og kønsvæsener langt tidligere end mænd, hvis autoritet og seksuelle markedsværdi var støt stigende med aarene«. Olga Eggers havde i sit tidlige forfatterskab kombineret seksualitet og eksotisme i positiv mening; i den nazistiske periode vender kombinationen tilbage og udtrykker seksualangst og jødehad. Det tidligere forfatterskab rummer ogsaa en idealisering og ophøjelse af moderskabet, som kan knytte til matriarkatstanker og mysticisme, som den findes baade i senliberalisme og fascisme. Her trækker Susanne Fabricius nogle paralleller til nutidens interesse for matriarkatsideer og moderforherligelse som den f.ex. kan træffes i dele af feminismen bl.a. øko-feministerne. Denne »advarsel« imod matriarkatsideer og moderforherligelse har vakt en del modstand. Nynne Koch berører emnet i sin artikel i bd. 2, Linjen og cirklen, og hun siger bl.a. »... jeg føler helt ind i bunden af mine indvolde, at økofeministerne ikke er fascister...« (bd. 2, s. 45). Det paastaar Susanne Fabricius heller ikke; men hun peger paa en sammenhæng mellem biologisk funderet kvindedyrkelse og reaktion, som det er væsentligt at have for øje i disse krisetider: »oldtiden, myterne og naturen er de ste-

der, hvorfra argumenterne hentes, og mysticisme og irrationalitet er det klima, hvori begge trives« (bd. 1, s. 145).

Kvindestudier bd. 1 rummer desuden en særdeles god artikel af Drude Dahlerup om den danske kvinderetsbevægelse 1903-18. Sammen med Susanne Fabricius' bidrag udgør den det eneste eksempel paa »tværfaglighed«, hvor der ellers er tale om spredt fægtning. Alice Theilgaard har skrevet om psykologiske kønsforskelle, Lone Fatum om kvindesyn og kvinderoller i den kristne tradition og Else Cederborg om matriarkatsmyter. Sidstnævnte forekommer mig at være den eneste virkelige nitte. Artiklen bygger paa sekundærlitteratur af ret forskellig værdi og mig er det decideret imod, naar en fremstilling springer rundt i tid og rum, henter et myteelement hist og et gudenavn pist, citerer en anerkendt forsker for en bisætning og en hasarderet paastand for en teori, overhovedet plukker ud fra alskens forfattere uden hensyn til sammenhæng og baggrund. Men herved opnaas et flimrende billede, som nok maa forekomme »spændende«, men som paa ingen maade gør rede for, hvad der kan udføres af kvinderelevant forskning paa omraadet.

Bd. 2 rummer foruden de allerede nævnte artikler af Nynne Koch og Nanna Damsholt en solid og oplysningsmættet gennemgang af kvinders retsstilling i arbejdslivet af Ruth Nielsen. Else Bülow skriver om kvinden som billedkunstner, mest ved hjælp af kvindelige kunstners sproglige udsagn, programudtalelser m.v. mindre ved egentlige analyser af kvinders kunst, saa man føler sig ikke meget klogere paa kvinden som billedkunstner efter læsningen. Muligvis hænger det sammen med, at forfatteren tilslutter sig en udtalelse som lyder: »Der findes ikke kvindekunst. Tiden ændrer sig og dermed temaet for kunsten, men ikke kunsten« (bd. 2, s. 113). Susan Reynolds Whyte skriver baade lettilgængeligt og spændende om »Kontrol over kvinder: et antropologisk perspektiv«. Det er en klar og meget oplysende artikel om kvindeantropologi. Efter en indledning, som diskuterer, hvad man overhovedet skal forstaa ved kvinders status i et givet samfund, falder fremstillingen i tre afsnit, som behandler organiseringen af kvinders liv paa tre forskellige niveauer: økonomisk, seksuelt og bevidsthedsmæssigt. At deltagelse i produktionen og kontrol over ressourcer er afgørende for kvinders daglige liv og sociale muligheder er indlysende nok, og her er der tale om vilkaar, som kvinder deler med mænd. Derimod ligger der i en betragtning af kvinden selv som ressource, som afgørende for reproduktionen af mennesker og dermed som den vigtigste sociale ressource et nyt aspekt, der kan forbinde seksualitet, økonomi og samfundsdannelse og resultere i en »Engels revisited«. Det er ikke muligt at referere argumentationen her, men en konklusion kan være: »Det er ikke privatejendommen og staten som førte til »kvindekønnets verdenshistoriske nederlag«. Det var snarere den oprindelige kontrol over kvinden som producent af mennesker, som udgjorde grundlaget for akkumulationen af overskud, udviklingen af privatejendommen og opkomsten af centraliserede og stratificerede samfund« (bd. 2, s. 76-77).

M.h.t. kontrollen over kvinders bevidsthed kan man finde ret stor enighed om, at et samfunds ideologi understøtter den givne indplacering af kønnene og at denne ideologi er fælles for begge køn, accepteres af baade mænd og kvinder. Det nye her er undersøgelser af, hvorledes kvinder selv opfatter deres plads og, hvorledes de som dominerede reagerer paa, udtrykker, deres modstand mod den dominerende ideologi. Der bliver sjældent tale om nogen egentlige mod-ideologi, men nok om en »dobbelt bevidsthed«, der kan komme til udtryk i f.ex. besættelser. Disse undersøgelser, hvis resultater kun er antydte her, men som artiklen og dens forlæg gør rede for, er efter mit skøn noget af det mest spændende og frugtbare, naar det drejer sig om at forbinde forskning i kulturhistorie med vor egen situation.

Karen Glente